

KUR'ÂN KAVRAMLARININ KUR'ÂN'IN BÜTÜNLÜĞÜ İÇİNDE ANLAŞILMASI (ZERAE ذَرَاءَ ÖRNEĞİ)

THE UNDERSTANDING OF THE KUR'AN CONCEPTS IN THE INTEGRITY OF THE QUR'AN (ZERAE ذَرَاءَ SAMPLE)

Nurettin ÇİFTÇİ

Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı nurettinciftci@hotmail.com, Hakkari/Türkiye

ÖZET

Kur'ân'ı Kerim, Arap dili ile nazil olmuş bir kitap olarak, ilk muhataplarının kullandığı kelime ve kavramları kullanmıştır. Arap dilinde, diğer dillerde olduğu gibi kelimeler eş anlamlı ve eş sesli olma özelliğine sahiptir. Buna tefsir literatüründe Vücûh ve Nezâir denir. Kelimelerin farklı anlamlarına rağmen, cümle içindeki kastedilen anlamını ortaya koyan o kelimenin bağlamıdır. Kur'ân'ı Kerim de Arapça bir kitap olarak eş anlamlı ve eş sesli kelimeleri içermektedir. Bu kelimelerin hangi anlamda kullanıldığı ve maksadının ne olduğunu ortaya koyan o kelimenin bağlamıdır. Yani bir kelimenin öncesi ve sonrasıyla olan anlam ilişkisidir. Tefsir literatüründe buna siyak ve sibak denir. Kur'ân konularına ayrılmadığı için bir konu ile ilgili âyetler Kur'ân'ın içinde serpiştirilmiş bir şekilde olduğu görülmektedir. Bu sebeple bir ayetin veya bir ayette geçen bir kelimenin hangi anlamda kullanıldığını ortaya koymak için öncelikle o ayetin veya kelimenin siyak sibakına ve Kur'ân bütünlüğü içindeki kullanımına bakmak gerekmektedir. Bu kelimelerden biri de Araf Sûresinin 179. âyetinde geçen "Zerae ذَرَاءَ" fiilidir. Zerae ذَرَاءَ fiili Kur'ân bütünlüğü içinde "yaratmak, ekmek, dikmek, ortaya çıkarmak, yetiştirmek, bitkiyi bitirmek" anlamında kullanıldığı halde birçok tefsir ve mealde "yarattı خَلَقَ" anlamı verilerek cinlerden ve insanlardan birçoğunun cehennem için yaratıldığı anlamı verilmektedir. Oysa gerek kelimenin Kur'ân bütünlüğü içindeki kullanımı gerekse de ayetin siyak-sibakı buna imkân vermemektedir. Çünkü bu anlamın Kur'ân bütünlüğü içinde ele alındığında insanın yaratılış amacına uymadığı görülmektedir. Zira cinlerin ve insanların yaratılış amaçlarının Allah'a ibadet olduğu bilinen bir gerçektir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân'ın bütünlüğü, siyak-sibak, Zerae, yaratmak, yetiştirmek.

ABSTRACT

The Qur'an has used the words and concepts used by its first counterparts as a book that has been spoken with the Arabic language. As in other languages in the Arabic language, the words have the property of being synonymous and spoken. This is called Wujûh and Nezâir in Tafsir literature. Despite the different meanings of the words, it is the context of the word that reveals the meaning of the meaning in the sentence. The Qur'an also contains synonyms and spoken words as an Arabic book. It is the context of that bald which reveals what meaning these words are used and what is its purpose. In tafsir literature it is called siyak and sibak. It is seen that the verses related to a subject are interspersed within the Qur'an as they are not divided into Qur'anic subjects. For this reason, it is necessary to first look at the use of that verse or calm in the Qur'anic whole and in the Qur'anic unity in order to reveal the meaning of a verse or a calf passing in one month. One of these words is the verb "Zerae ذَرَاءَ" in the 179 th verse of the Araf Sura. The meaning of Zerae ذَرَاءَ is used in the meaning of "creation, bread, sewing, exposing, cultivating, finishing the plant" within the Quranic vernacular unity of the Qur'anic verb meaning "created خَلَقَ" in many interpretations and meanings. However, both the use of the balun in the integrity of the Qur'an, but also the Qur'an is not permissible. Because, when this meaning is taken into account in the unity of the Qur'an, it seems that it does not conform to the purpose of creation. It is a known fact that the purpose of creation of demons and humans is to worship Allah.

Key Words: The integrity of the Qur'an, Siyaq-sibak, Zerae, to create, to cultivate

1. GİRİŞ

Kur'ân'ı Kerim insanlığın hidayeti için Arap diliyle nazil olmuş son ilahi kitap olarak bu dilin tüm özelliklerini kendisinde barındıran bir yapıdadır. Bilindiği gibi düşünceler kelime ve kavramlarla ifade edilir. Kur'ân'ı Kerim de kelimelerle insanlara hitap etmektedir. Bu sebeple kelimelerin hangi anlamda kullanıldıkları çok önem arz etmektedir. Bir kelimeyi incelerken o kelimenin hangi anlamlara geldiğini öncelikle lügat kitaplarındaki anlamlarını esas almak sonra da Kur'ân'ın onu hangi anlamda kullandığına bakmak gerekmektedir. Kur'ân'ın bir kelimeyi hangi anlamda

kullandığı öğrenmek için de öncelikle Kur'ân'ın iç ve dış bağlamı ve Kur'ân'ın ilk muhataplarının ona nasıl bir anlam yükledikleri esas alınarak tespit edilmesi gerektiği kabul edilmesi gereken bir gerçektir. İşte bu kelimelerden biri de ﴿وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ﴾ ayetinde geçen ذَرَأَ fiilidir. Ayette geçen bu fiilin ne anlama geldiğini ve ayetin nasıl anlaşılması gerektiğini öğrenmek için öncelikle kelimenin lugavi/filolojik tahliline bakmak yararlı olacaktır. Bu sebeple ilk önce kelimenin kavramsal çerçevesine sonra da Kur'ân'ı Kerim'deki kullanımına, ayetin nasıl anlaşıldığını ve Kur'ân'ın bütünlüğü içinde nasıl anlaşılması gerektiğini incelemeye çalışacağız.

2. KUR'ÂN KAVRAMLARININ KUR'ÂN'IN BÜTÜNLÜĞÜ İÇİNDE ANLAŞILMASI (ZERAE ذَرَأَ ÖRNEĞİ)

2.1. Zerae ذَرَأَ Fiilinin Kavramsal Alanı

Sözlüklere ve tefsir kitaplarına baktığımızda ذَرَأَ kelimenin en yaygın anlamının fiil olarak “خَلَقَ - yarattı” olduğu görülmektedir. Sözlüklerde bu anlamda ذَرَأَ اللهُ الخَلْقَ yani خَلَقَهُ “Allah halkı yarattı” şeklinde cümle içinde örnek verilerek kullanılmaktadır (İbn Manzûr, Trs: I, 179; İbn Faris, 1979:II,352). Bununla beraber “ekmek” ذَرَأَ الأَرْضَ yani يَذْرُهَا “tarlaya tohum ekti” (İbn Manzûr, Trs: I,79; el-Cevheri, 1987:I, 51; el-Firûzabâdi, 2008:587; İbn Faris, 1979: II, 352; Cebel, 2010:708.), aynı şekilde “زرع” “ekmek, yetiştirmek, büyütmek” (İbn Manzûr, trs: I,79; el-Cevheri, 1987: I, 51; el-Firûzabâdi, 2008: 587; İbn Faris, 1979: II, 352; Cebel, 2010:708), “اظهر” “ortaya çıkarmak” (el-İsfahânî, 1991: 317; es-Semîn el-Halebî, 1996: II, 39.), “كثر” “çoğaltmak” (el-İsfahânî, 1991: 317; es-Semîn el-Halebî, 1996: II, 39.), “سقط” ذرا فوه “düşmek” yani سقط ما فيه من الاسنان “ağızından dişleri döküldü” (Cubrân, 1992:372.), ذرا شعره “saçları ağarmak” (İbn Manzûr, trs: I,79 ; el-Firûzabâdi, 2008: 587, İbn Faris, 1979: II, 352.) رجلٌ أذْرَأٌ “ak saçlı adam” ve امرأةٌ ذْرَاءٌ “ak saçlı kadın” (el-İsfahânî, 1991: 317.) ذرا البيدر “harmanı yelde savurdu” anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. İbn Faris (ö. 395/1004)'in Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa adlı eseri İlk lügatlerden sayılır ve bu kelimeyi açıklarken İbn Faris hiç خَلَقَ anlamına geldiğinden bahsetmez. Aynı şekilde alanında ilk eser sayılan Kur'ân kelimeleri lügatı Ragıp el-İsfahânî (ö.502)'nin el-Müfredat ve es-Semin el-Halebî (ö.756)'nin Umdetu'l-Huffaz adlı eserlerinde kelimenin ilk anlamı اظهر “ortaya çıkardı” şeklindedir ve kelimenin anlamları arasında خَلَقَ “yarattı” kelimesi hiç geçmemektedir (Bkz. İbn Faris,1979: II, 352; el-İsfahânî, 1991: 317; es-Semîn el-Halebî, 1996: II,39).

2.2. Kelimenin Kur'ân'ı Kerim'deki Kullanımı

Kur'ân'ı Kerim içindeki kullanımına baktığımızda ذَرَأَ fiilinin şu ayetlerde geçtiğini görmekteyiz: ﴿وجعلوا لله مما ذرأ من الحرس والأنعام نصيباً﴾ “Onlar, O'nun yetiştirdiği ekin ve en'amdan Allah'a pay ayırdılar” (En'am,6/136). ﴿وما ذرأ لكم في الأرض مختلفا ألوانه﴾ “Sizin için yerde türlü renklerde yetiştirdiği ne varsa” (Nahl,16/13) ﴿هو الذي ذرأكم في الأرض وإليه تحشرون﴾ “Sizi yeryüzünde çoğaltan odur ve onun huzurunda toplanacaksınız” (Müminun,23/79) ﴿قل هو الذي ذرأكم في الأرض وإليه تحشرون﴾ (فاطر 76/24) ﴿De ki sizi yeryüzünde çoğaltan da odur ve onun huzurunda toplanacaksınız﴾ (O, السموات والأرض جعل لكم من أنفسكم أزواجا ومن الأنعام أزواجا يذركم فيه ليس كمثلها شيء وهو السميع البصير) “O, gökleri ve yeri bölünme ile yaratandır. Size kendi türünüzden eşler var etmiş, en'amı da eşler halinde yaratmıştır. Sizi bu ortamda büyütüyor. O'na herhangi bir açıdan benzeyen bir şey yoktur.

﴿وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَنفٌ لَا يُشْمِعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَأَن لَّمْ يَلْحَمُوا مِن لَّحْمٍ فَسَخَّرْنَاهُمْ بَعِيضٌ مِّنْهُمُ الْغَافِلُونَ﴾
“Andolsun biz cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yetiştirdik. Onların kalpleri var ama onunla kavramazlar, gözleri var ama onunla ilerisini görmezler, kulakları var ama onunla hakikati işitmezler, işte onlar hayvanlar gibidir, hatta daha da sapıktırlar. İşte onlar gaflette olanların ta kendileridir”
 (Araf,7/179).

Bu ayetlerde geçen ذَرَأَ fiilinin sözlüklerde gördüğümüz خَلَقَ yarattı anlamı dışında ayetlerin siyak sibakı ve Kur’ân bütünlüğü içindeki durumuna göre ” بدر ”, ekti ”زرع”, ekti ”اظهر” ortaya çıkarttı, ”كثر” çoğalttı anlamlarına da gelebileceği hatta bazı yerlerde diğer anlamlarda kullanmanın خَلَقَ yarattı anlamından evla olduğu görülmektedir. Özellikle Şura sûresinin 11. âyetinde geçen يذُرُوكُمْ fiilinin öncesinde göklerin ve yerin yaratılması için kullanılan فطر ve yeryüzünde sizin için eşler ve hayvanlardan eşler yaratması için kullanılan جعل fiilinden sonra يذُرُوكُمْ فيه ”sizi orada yaratıyoruz” değil de ”sizi orada çoğaltıyor veya büyütüyoruz” anlamında kullanılması daha anlamlı görünmektedir (Öztürk,2015: 658) .

2.3.Tefsirlerde ve Meallerde Â’raf Sûresinin 179. Ayetine Verilen Anlam

Başta müfessirlerin imamı sayılan İbn Cerîr et-Taberî olmak üzere müfessirlerin çoğunluğu ذَرَأَ fiiline خَلَقَ ‘yarattı’ anlamını vermektedir (et-Taberî, 2004: IX, 141; er-Râzî, 2012: VIII, 58-59; es-Semerkindî, 1993: I, 583). Bazı müfessirler de bu fiile خَلَقَ anlamı vermekle beraber bu ayete göre insanlardan birçoğunun cehennemlik olarak yaratıldığını ve veledi zinanın bunların bir kısmı olduğunu söyleyen birçok rivayet aktarmaktadırlar (et-Taberî, 2004: IX, 141; es-Suyûtî, 2003: VI, 682).

Bahru’l-Ulûm sahibi es-Semerkindî (ö.373) de bu ayette geçen ذَرَأَ fiiline خَلَقَ anlamı verip ayetin anlamının ”Biz insanlardan ve cinlerden çoğunun cehennem için yarattık” şeklinde olduğunu ve bazılarının ayete bu şekilde anlam vermenin , insanların ve cinlerin ibadet için yaratıldığını ifade eden Zariyat sûresinin 56. âyetle zıt olacağı şeklindeki itirazlarına cevaben, ”insanlar iki maksat için yaratılmıştır, çoğu cehennem için bir kısmı da ibadet için yaratılmıştır ve âyetler arasında bir tezat yoktur” demektedir (es-Semerkindî, 1993: I, 583).

İbn Kuteybe (ö.276) de bu ayette işkal olmadığını asıl Zariyât 56. âyette işkal olduğunu söylemektedir. Ayrıca âyetteki işkâli de ”biz cinlerden ve insanlardan çoğunu cehennem için yarattık” anlamını verdiği Araf, 7/179. âyetiyle çözmeye çalışmaktadır (İbn Kuteybe, 1973: 282).

İbn Kesir (ö.774) de ذَرَأَ fiiline خَلَقَ anlamı verip hemen ardından gelen مِنَ الْجِنِّ وَالإِنسِ ifadesi için de ”yani cehennem ehlinin amellerini onlara kolaylaştırdık” anlamını vermekte ve meseleye Allah’ın onların ezeli ilmiyle cehenneme gireceklerini bilmesine bağlamaktadır (İbn Kesir, 2012: II,245).

Fahreddin er-Râzî (ö. 606), mensubu olduğu Eş’ârî kelam ekolünün etkisinde kalarak bu ayetin zahirine göre hareket edilmesi gerektiğini, ”Allah kime yol gösterirse, işte yolu bulan odur. Kimi de saptırırsa, işte ziyana uğrayanlar onlardır” anlamındaki bir önceki ayeti de delil getirerek ayetin ”Andolsun ki, cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık” anlamına geldiğini savunmaktadır. Ayrıca ”Allah’ın onları cehennem için yarattık” ifâdesinin onların yaratılmalarının gayesi değil de kendi tercihlerinin bir sonucu olduğunu ve insanın yaratılış amacıyla ilgili Zariyat 56 gibi âyetleri delil olarak getirip bu ayetin insanın tercihleri sonucunda kazandıkları cennet ve

cehenneme gideceklerini söyleyen Mutezileyi Kur'ân'ın açık olan bu ayetini te'vil etmekle suçlamaktadır (er-Râzi, 2012: VIII, 58).

Kadı Beydâvî (ö.691) de onlar küfürde ısrar etmeleri sebebiyle cehennemlik olmuşlardır. Allah'ın bunu bildiğinden bu şekilde hüküm verdiğini (el-Beydâvî, 1418: III, 43) söylemektedir.

Muhammed Reşid Rıza (ö. 1935) da el-Menâr'da bu ayetle ilgili Abdullah b. Abbas (ö. 68/687)'in ذَرَّ fiiline خَلَقْ anlamını verdiğini, Resulullah'ın “ مَا خَلَقَ وَذَرَّ وَبَرَّ ” yarattığı ve yetiştirdiği şeylerin şerrinden Allah'ın tam kelimelerine sığınırım” duasında ذَرَّ ve بَرَّ kelimelerini خَلَقْ kelimesine atıf olarak kullandığını, Hz. Ömer (ö. 22/644)'in Halid b. Velid (ö.20/642)'e “Ey Muğire ailesi! Ben zannediyorum ki sizler, Allah'ın cehennem için yarattığı kimselerdensiniz” manasına gelen bir mektup gönderdiğini ve bu mektupta ذَرَّ النَّارِ terkiibini kullandığını delil getirerek insanlardan bir kısmının cehennem için yaratılmış olduğu kanaatinde olduklarını söylemektedir (Rıza, 1990: IX, 418)

Temel tefsir kaynaklarımızdan ayete nasıl anlam verdiklerini gördükten sonra şimdi de elimizdeki mealler içinde en çok okunanlardan birkaç tanesinin nasıl anlam verdiklerine bakmak yararlı olacaktır.

Elmalılı Hamdi Yazır, “Andolsun ki, cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık. Onların kalbleri vardır, fakat onunla gerçeği anlamazlar. Gözleri vardır, fakat onlarla görmezler. Kulakları vardır, fakat onlarla işitmezler. İşte bunlar hayvanlar gibidirler. Hatta daha da aşağıdırlar. Bunlar da gafillerin ta kendileridir.”¹

Diyanet İşleri Başkanlığı Meali, “Andolsun biz, cinler ve insanlardan, kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoğunu cehennem için var ettik. İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir.”²

Diyanet Vakfı Meali, “Andolsun, biz cinler ve insanlardan birçoğunu cehennem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır, onlarla kavramazlar; gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gafiller onlardır.”³

Ömer Nasuhi Bilmen Meali, “Andolsun ki, cinden ve insten çoklarını cehennem için yarattık, onların kalbleri vardır ki, onlar ile anlayamazlar ve onların gözleri vardır ki, onlar ile göremezler ve onların kulakları vardır ki, onlar ile işitemezler. Onlar hayvanlar gibidirler, belki onlar daha sapıktırlar. İşte gâfil olanlar onlardır.”⁴

Süleyman Ateş Meali “Andolsun, cehennem için de birçok cin ve insan yarattık ki kalbleri var, fakat onlarla anlamazlar; gözleri var, fakat onlarla görmezler; kulakları var, fakat onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir, hatta daha da sapık... Ve işte gafiller onlardır!”⁵ şeklinde anlam vermişlerdir.

Diyanet işleri başkanlığının mealinde âyetle ilgili şöyle bir not da geçmektedir:

“Âyette sözü edilen kimseler, kendilerine verilen bu yetenekleri kötü kullandıkları için, cehennemlik olmuşlardır. Allah, bunların böyle davranacaklarını ezelde bildiği için, onları “cehennemlikler” olarak belirlemiştir⁶

¹ <http://kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=7&ayet=179>(Erşim Tarihi: 05.10.2018)

² <http://kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=7&ayet=179> (Erşim Tarihi: 05.10.2018)

³ <http://kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=7&ayet=179>(Erşim Tarihi: 05.10.2018)

⁴ <http://kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=7&ayet=179>(Erşim Tarihi: 05.10.2018)

⁵ <http://kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=7&ayet=179>(Erşim Tarihi: 05.10.2018)

⁶ <http://kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=7&ayet=179>(Erşim Tarihi: 05.10.2018)

Bazı meallerde de farklı anlamlar verilmiştir. Bunlardan birkaç tanesini örnek vermek yeterli olacaktır.

Tuncer Namlı “Andolsun biz cinlerden ve insanlardan birçoğunu sanki cehennem için yaratmışız!” anlamını vermektedir (Namlı, 2015:155).

Mustafa Öztürk, “Andolsun ki yarattığımız insanlar ve cinlerin çoğu, (yaratılış gayelerine uygun davranmadıkları için) cehennemlik olmayı hak etmiştir. Çünkü böylelerinin akılları vardır hakikati idrak etmez, gözleri vardır hakikati görmez, kulakları vardır ama hakikat çağrısını işitmez. İşte bunlar (yollarını şaşırılmışlık bakımından) davar sürüsü gibidirler ve hatta davar sürüsünden de beter halledirler. İşte bunlar tam bir aymazlık içinde olan kimselerdir” (Öztürk, 2015: 251).

Abdulaziz Bayındır, “Andolsun biz cinlerin ve insanların çoğunu sanki Cehennem için yetiştirdik. Onların kalpleri var ama (gerçeği) kavramazlar, gözleri var ama ilerisini görmezler, kulakları var ama (söz) dinlemezler. İşte onlar en’âm (koyun, keçi, sığır ve deve) gibidirler. Hatta daha da alçaktırlar. İşte gaflet içinde olanlar onlar tam bir gaflet içindedirler.”⁷

2.4. Kur’ân’ın Bütünlüğü İçinde İnsanın Yaratılış Amacı ve Â’raf 179. Ayetin Anlamı

Bir âyetin anlam ve maksadını ortaya koyarken şunları göz önünde bulundurmak gerekecektir. Öncelikle ayetin anlaşılmasında kilit noktayı teşkil eden kelimeleri bulup lügat ve ıstılah anlamlarını ve Kur’ân’ın bütünlüğü içindeki kullanımını tespit etmek gerekir. Bu ayetin anlam alanını da tespit etmek şunları göz önünde bulundurmak lazımdır.

Birincisi bu ayette kilit noktayı teşkil eden ذَرَّ kelimesinin lügat anlamının ne olduğunu, Kur’ân’ın başka ayetlerinde bu kelimenin geçip geçmediği, geçiyorsa hangi anlamda kullanıldığını tespit etmek gerekir.

İkincisi, ayetin siyak-sibakını dikkate almaktır.

Üçüncüsü ise eğer ذَرَّ fiiline خَلَقْ anlamı verilecekse-ki müfessirlerin çoğunluğu bu görüştedir- O zaman Kur’ân’ın bütünlüğü içinde anlamaya çalışmaktır.

Sözlüklere ve tefsir kitaplarına baktığımızda ذَرَّ kelimesinin en yaygın anlamının fiil olarak “خَلَقْ - yarattı” (İbn Manzûr, trs: I,79; İbn Faris, 1979: II, 352) olduğu görülmektedir. Bununla beraber daha önce kelimenin kavramsal alanı başlığı altında, “بَزْر (İbn Manzûr, trs: I,79, el-Cevheri, trs: I,51; el-Firûzabâdi, 2008: 587; İbn Faris, trs: II, 352; Cebel, 2010: 708.), “ekmek, yetiştirmek, büyütme-زَرْع” (İbn Manzûr, trs: I,79, el-Firûzabâdi, 2008: 587, İbn Faris, trs: II, 352; Cebel, 2010:708), “ortaya çıkarmak - اظهر” (el-İsfahânî, 1991:317, es-Semîn el-Halebî, 1996: II,39), “çoğaltmak- كَثْر” (İbn Manzûr, trs: I,79 el-Firûzabâdi, 2008: 587, es-Semîn el-Halebî, 1996: II,39), “düşmek- سَقَط” (Cubrân, 1992: 372), “saçları ağarmak- ابيضَّ” (İbn Manzûr, trs: I,79, el-Firûzabâdi, 2008:587, İbn Faris, trs: II, 352.) anlamlarında kullanıldığı da gördük.

Kur’ân’ı Kerim içindeki kullanımına baktığımızda ذَرَّ fiilinin “Allah’ın yetiştirdiği ekinden ve en’amdan (koyun, keçi, sığır ve deveden) ona pay ayırır ve kendilerince "Bu Allah’ın, bu da ona ortak saydıklarımızdır” derlerdi (En’âm 6/136). Bu âyete göre Allah Teala insanı da bir bitki gibi yetiştirmiştir. Bunun benzeri Nuh Sûresinde “Allah sizi topraktan bir bitki gibi bitirmiştir” (Nuh ,71/17) şeklinde geçmektedir.

Şu ayetlerde de Ahiretteki dirilişin de aynı şekilde olacağını bildirir: "Sizi toprağa tohum gibi eken O'dur. Hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız” (Mü’minûn 23/79). "Gökten bir ölçüye göre su

⁷<http://www.suleymaniyevakfimeali.com/Meal/Araf.htm> (Erişim Tarihi: 05.10.2018)

indiren (Allah'tır). Onunla ölü bir bölgeyi canlandırır. Kabirlerinizden de bu şekilde çıkarılacaksınız” (Zuhruf 43/11).

Görüldüğü gibi âyetlerde Yaratma anlamı verilen zerae (زراة) kelimesi, kelimenin geçtiği diğer âyetler ışığında anlamaya çalıştığımız zaman “hayvan ve bitki yetiştirme” anlamına geldiği görülmektedir. İnsanı diğer yaratıklardan ayıran şey, kendisine ruhun üflenmesiyle birlikte kalp, göz ve kulakların kazandığı kavrama, dinleme ve ilerisini görebilme (basiret) özelliğidir (Secde 32/9). En'âmın (küçük ve büyük baş hayvanların) da kalbi var ama kavrama yetenekleri yok, kulakları var ama hakikati dinleyip anlama kudretleri yok, gözü vardır ama basiretleri yoktur. Bu özellikler (sağduyu, basiret ve dinleme) ruh'un, cinlere ve insanlara kazandırdığı özelliklerdir (Bkz: Secde 32/9; En'âm 6/143-144). İşte bu sebeple bu özellikleri kullanmayanlar, hayvan gibi hatta daha aşağı seviyede yani bitki veya canlılığını kaybetmiş odun gibi olurlar. Çünkü cehennemle birlikte zikredilen bitki odundur. Bununla ilgili Allah: "Yanlış yapanlar ise Cehenneme odun olurlar" (Cin 72/15), buyurmaktadır.

Zerae (زراة) kelimesinin geçtiği âyetlerde yetiştirme anlamında kabul etmek daha isabetli görünmektedir. Çünkü hep toprak yer bitki hayvan kelimeleriyle beraber kullanılmaktadır. Kur'an'ın bütünlüğü içinde bakıldığı zaman bu ayete, "İnsanların ve cinlerin çoğunu cehennem için yarattık" şeklinde anlam vermek "Ben cinleri ve insanları, kulluğu sadece bana yapsınlar diye yarattım" (Zariyât 51/56) şeklindeki yaratılış gayesi ile ilgili âyetle beraber okunduğunda isabetli görünmemektedir (Bkz. Bayındır, 2014:157-159).

Hem kelimenin Kur'an'ın bütünlüğü içinde kullanımı hem de âyetin öncesine sonrasına (siyak sibakına) baktığımız zaman âyetin daha iyi anlaşılacağı görülecektir. Özellikle 172. Ayetten başlayarak okuduğumuzda meselenin mahiyeti daha iyi anlaşılabilir olacaktır. Âyetler şu şekilde başlıyor:

“Rabbin, Ademoğullarının bellerinden zürriyetlerini aldığı zaman] onları kendilerine karşı şöyle şahit tuttu: “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” Onlar da “Rabbimizsin”. Biz buna şahidiz.” dediler. Artık kıyamet günü, “Biz bunun farkında değildik” diyemezsiniz. Şunu da diyemezsiniz: “Önceden ortaklar uyduran atalarımızdı. Biz ise onlardan sonra gelen bir nesildik. O boş işlere dalanların yaptıklarından ötürü bizi yok mu edeceksin?” İşte o belgeleri böyle açık açık anlatırız. Belki dönerler. Kendisine âyetlerimizi verdiğimiz kişinin haberini onlara oku; âyetlerden sıyrılıp uzaklaştı da şeytan onu peşine taktı. Sonunda azgınlardan olup çıkıverdi. Eğer dileseydik, o âyetlerle onu yüceltirdik. Fakat o, yere çakılıp kaldı ve arzularına uydu. O, susuz kalmış köpek gibidir; üzerine varsan dilini çıkarıp solur, bırakıp gitsen yine dilini çıkarıp solur. İşte âyetlerimiz karşısında yalan yanlış şeylere sarılan o toplulukların örneği budur. Bu olayı anlat, belki düşünürler. Ayetlerimiz karşısında yalan yanlış şeylere sarılan ve yanlış kendilerine yapıp duran toplulukların hali ne kötüdür! Allah kimi yola gelmiş sayarsa yola gelen odur; kimi de sapık sayarsa, umduğunu bulamayacaklar/zarar edenler, işte onlardır.”⁸

İşte bu âyet grubunun sonunda bu âyet gelmektedir. Ve âyet Kur'an'ın bütünlüğü ve kendisinden önceki âyetlerle beraber okunduğunda anlamının şu şekilde olması gerekmektedir:

“Andolsun biz cinlerin ve insanların çoğunu sanki Cehennem için yetiştirdik. Onların kalpleri var ama (gerçeği) kavramazlar, gözleri var ama ilerisini görmezler, kulakları var ama (söz) dinlemezler. İşte onlar en'âm (koyun, keçi, sığır ve deve) gibidirler. Hatta daha da alçaktırlar. İşte gaflet içinde olanlar onlar tam bir gaflet içindedirler.”⁹

Bu ayetten hemen sonra gelen şu iki ayete de baktığımızda mesele daha da anlaşılabilir olacaktır.

⁸ <http://kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=7&ayet=172-178>, Abdulaziz Bayındır Meali (Erişim Tarihi: 05.10.2018)

⁹ <http://kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=7&ayet=179> Abdulaziz Bayındır Meali (Erişim Tarihi: 05.10.2018)

“En güzel isimler (özellikler) Allah’ın isimleridir. O’na, onlarla yalvarın. Allah’ın isimleri konusunda sınırları aşanları bırakın. Onlar, ettiklerinin cezasını bulacaklardır. Yarattıklarımız içinde öyle bir toplum(ümmet) vardır ki hem o doğruyu gösterir hem de onun ışığında adaletli davranırlar.”¹⁰

Yukarıdaki âyet grubunda önce tüm insanları ilgilendiren bir misaktan söz edilmektedir. Ardından Allah’ın âyetlerini verdiği bir insan tipinden bahsetmektedir. Allah o insan tipini tanıtırken önce “kendisine ayetlerimizi verdiğimiz kişinin hikayesini anlat” diye tekil sığısı kullanıyor sonraki ayette ise “ayetlerimizi yalan sayan kavmin örneği ne kötüdür” diye çoğul sığısıyla yoldan çıkan insanların durumunu anlatmaktadır. Aslında bu insanların genel olarak iyi bir amaçla yaratıldıkları halde bunların çoğunun yaratılış amaçlarını unutunca şeytan da onları peşine takıp yoldan çıkarmaktadır. Onlar heva ve heveslerinin peşinde koşup Allah’ın bunca imkân vermesine rağmen cehennemi kendileri seçmektedirler. Böylece, Allah’ın nimetlerini hidayete erişmek yerine dünyada zevk ve sefa içinde yaşamak için kullanınca, cehenneme odun olmak için yetiştirilmiş gibi oluyolar.

Meseleye Kur’ân’ın bütünlüğü içinde ve insanın yaratılış amacı bağlamında baktığımız zaman, Allah tüm insanları aslında hidayete meyilli olarak yani fitrat üzerinde yaratmış ve kendisine bu yönde bir yol takip etmesi için de bir sürü imkân vermiştir. Ancak insanların bir kısmı bunları doğru bir şekilde kullanmayı yaratılış amaçlarından saptıkları için cehennemlik olduğu ve sanki bütün bu imkanlar onların cehennem için yetişmeleri anlamına geldiği anlaşılmaktadır. Aynı şekilde bu insanlar içinde de öyleleri de var ki dosdoğru yolda yürürler ve asla batıla sapmazlar. Her iki grubunda akıbetleri kendi tercihleri sonucunda ortaya çıkmaktadır (Bkz. Albayrak, 2015: 139-140).

Bu insanların, Allah’ın kendilerine hidayet için bahsettiği, özellikle düşünme için kalp, basiret için göz ve hakkı dinlemek için de kulak gibi azaların hiçbirini verildiği amaçla kullanmadıkları, bunlardan ancak hayvanlar gibi sadece fizyolojik bir aza olarak yararlandıkları ve bu sebeple sapıtıkları görülmektedir (el-İcî, 2004: I, 672).

Daha önce bahsettiğimiz gibi tefsirlerin ve meallerin genelinde وَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ ve وَوَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ fiiline خَلَقَ anlamı verilerek belki de mutezileye tepki olarak “şüphesiz biz cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık” şeklinde anlaşılmıştır. Oysa Kur’ân’ın bütünlüğü içinde olaya baktığımızda durumun farklı olduğu görülmektedir. Kur’ân’ı Kerim’de insanın yaratılışı ile ilgili çok sayıda âyeti kerime vardır. Bunların başında cinlerin ve insanların sadece Allah’a kulluk için yaratıldığını beyân eden وما خلقت الجن والانس إلا ليعبدون (Zariyât,51/56) âyeti kerimesi gelmektedir. Bunun yanı sıra insanın yeryüzünde bir halife olarak yaratıldığını ifade eden (Bakara,2/30) وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ âyeti kerimesi ve ölümü ve hayatı hanginiz daha güzel amel edecek diye imtihan edilmek üzere yaratıldığını ifade eden لِيُؤْتُوا الْحِكْمَ الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ âyeti kerimeleri gelmektedir. Buna rağmen Araf Sûresinin 179. âyeti kerimesine cehennem için çok sayıda cin ve insan yaratıldığı anlamı verilmektedir. Bu âyet Kur’ân’ın yaratılış amacını ele alan yukarıdaki âyetlerle beraber incelendiğinde farklı anlaşılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Bütün bunlara rağmen Allah’ın cinlerin ve insanların büyük bir kısmını cehennem için yarattığı yani bunların yaratılış amaçlarının cehenneme girmeleri olarak kabul edilecekse Allah nasıl olur da onları iman etmiyorlar diye sorumlu tutmaktadır. Zira Allah İnşikâk Sûresinde وَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ “onlara ne oluyor ki iman etmiyorlar” (İnşikâk, 84/20), buyurmaktadır. Eğer iddia edildiği gibi insanların çoğu cehennem için yaratılmış ise bunların yukarıdaki ayete verecekleri cevap “Allah’ım sen bizi zaten cehennem için yarattın” olmaz mıydı? Veya cehenneme girmesi kesin bir karar olarak

¹⁰<http://kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?süre=7&ayet=180-181>, Abdulaziz Bayındır Meali (Erişim Tarihi: 05.10.2018)

ortaya konulmuş olan hatta cehennem için yaratılmış birine uyarıcı peygamber ve kitap göndermenin ne anlamı kalırdı.

Zerae (ذرا) fiiline خَلَقْ anlamını versek bile- ki müfessirlerin çoğu bu anlamı vermişlerdir- bu âyet aynen اَللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ وَعَلٰى سَمْعِهِمْ وَعَلٰى اَبْصَارِهِمْ غَشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ Allah, onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir, gözlerine de perde inmiştir. Onlar için büyük bir azab vardır.” ayeti gibi değerlendirmek gerekir. Allah’ın onların kalplerini, kulaklarını mühürlemesi ve gözlerine perdeler çekmesi kendi tercihleri sonucudur. Çünkü Allah’ın onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemesi onların inkarda inat edip şartlanmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu şekilde insanların kendi seçimleriyle yoldan çıktıklarını ifade eden birçok ayeti kerime vardır. Bunların başında فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ يُّضِلُّ بِهِ كَثِيْرًا، “ne zaman ki onlar kaydılar Allah da onların kalplerini kaydırdı” (Saff, 61/5), وَيَهْدِيْهِ بِهٖ كَثِيْرًا وَمَا يُضِلُّ بِهٖ اِلَّا الْفٰسِقِيْنَ “onunla birçoğunu saptırır çoğunu da hidayete erdirir. O fasıklardan başkasını saptırmaz” (Bakara, 2/26) âyetleri gelmektedir. Allah kendilerine hidayet bulmaları için kalp, göz, kulak gibi azaları verdiği halde bunları hidayet için kullanmayıp sadece hayvanlar gibi kullanınca Allah da onları kendi tercihleriyle cehennemlik olarak ilan etmektedir (Mukâtil b. Süleyman 2003: II, 76). Hidayeti veren de yoldan çıkaran da Allah’tır. Ancak Kur’ân’ın ifadesiyle “Allah fasıklardan başkasını yoldan çıkarmaz” (Bakara, 2/26).

Allah’ın “la yus’el” olduğu ve yaptıklarının hesabının sorulamayacağı, çünkü kendisinin bundan münezzehe olduğu gerçeğinden hareketle Allah’ın dilerse kullarının tümünü de cehenneme hesapsız gönderebilir, denilebilir. Ancak Allah’ın, kendisinden hesap sorulmayan olması ve her şeye kadir olması, gücünün yettiği her şeyi yaptığı anlamına gelmez. Çünkü Allah el-Azîz ve el-Kadir olduğu gibi el-Hakimdir. Her şeye gücü yettiği gibi yaptığı her şey bir hikmete binaendir. O hikmetsiz hiçbir iş yapmaz. Çünkü O va’dine sadık ve rahmet sahibi olandır. Zira Kur’ân’ı Kerim’de Allah’ın رَاحِمَةً كَرِيْمًا rahmeti kendi nefesine ilke edinen (En’âm,6/12) ve لَا يُخْلِفُ الْمِيْعَادَ Allah’tan asla dönmeyen (Ali İmran,3/9; Râd,13/31) olduğu vurgulanmaktadır.

Ayrıca Â’raf sûresinin 179. âyeti âyet aynen Kasas sûresinde geçen şu âyet gibidir: فَالْقَتْلَةَ اَلْ فِرْعَوْنِ لِيَكُوْنَ لَهُمْ عَذُوًّا وَحَزْنًا “Firavun’un ailesi onu bulup kendileri için düşman ve üzüntü kaynağı olsun diye aldılar” (Kasas, 28/8). Burada Firavun ailesinin Musa’yı sandalın içinde bulup almalarının asıl nedeni onu evlat edinmek iken yıllar sonra Firavun ve saltanatının sonunu getirecek olan Musa’nın sanki kendi sonlarını hazırlamak maksadıyla saraya alındığından bahsedilir.

Bazı müfessirler, Allah’ın “cinlerin ve insanların çoğunun cehennem için yaratılmıştır” ifadesinden Allah’ın ezeli ilmiyle cehennemlik olacaklarını bilmesiyle açıklamışlardır (İbn Kesir, 2012: II, 245). Ancak Allah’ın, cinlerin ve insanların çoğunun cehennem amelini işleyip cehenneme girmelerini bilmesi ile Allah’ın onları cehennem için yaratmış olması aynı şey değildir. Elbetteki Allah insanların sonunun ne olacağı bilgisine sahiptir. Ancak, Allah insanları yarattıklarının en şereflilerinden biri olarak en güzel surette (Tin, 95/4) ve mükemmel bir fitrat (Rum,30/30) üzere yaratmıştır. Sonra imtihan olmak üzere önüne iki yol koymuştur. Bunlar insanı cennete götüren takva ve cehenneme götüren fücür yollarıdır. Allah takvasını da fücürünü de ona ilham etmiştir (Şems, 91/8). Kendi tercihiyle yolunu seçebilmesi için İnsana akıl ve irade vermiştir. Ayrıca, fitrat üzerinde yürüyüp hidayete ulaşması için de kendisine peygamber ve kitaplar göndermiştir. Allah insanı rahmeti gereği iyi olsun diye fitrat üzerinde yaratmış, bunun için de kendisine kavraması için kalp, basiretle bakması için göz ve hakikati dinlemesi için kulaklar vermiştir (Secde,32/9). Bütün bunları Allah rahmeti gereğince yapmıştır. Zira Allah, rahmeti kendine ilke edinmiştir (En’âm,6/12). Allah kişinin iradesine müdahalede bulunmaz. Kişi neyi dilerse Allah ona onu kolaylaştırır. Hidayeti dileyene Allah hidayet, sapıklığı dileyene de sapıklık yolunu açar ve dolayısıyla isteyene cenneti isteyene de cehennemi son durak yapar. Çünkü Allah bireysel ve toplumsal değişimin yasası olarak şu ilkeyi ortaya koymuştur: “Kişi kendi durumunu değiştirmedeği

müddetçe Allah onun durumunu değiştirmez” (Ra’d,13/11; En’fâl, 8/53). Allah insanı kulluk için yaratmış ve kendisi için de iyi olanı istemiştir. Ancak, Allah’ın kendisi için var ettiği bunca nimeti kullanmayıp rahmetten uzak düşen kulları da Allah kendi tercihleriyle cehenneme odun olarak yetiştirmiş olmaktadır. Bütün bunları insana sunan Allah’ın insanı cehenneme odun olsun diye yaratması düşünülemez.

Ebu’l-Ala el-Mevdûdî (ö.1979), bu âyetin manasının “*birçok cin ve insan vardır ki biz onları sadece cehenneme göndermek ve cehenneme yakıt yapmak için yarattık*” olmadığını âyetin devamından da anlaşılan şu olduğunu söyler: “Biz onları yarattık ve onlara kalp, akıl, göz ve kulaklar verdik, fakat bu kötü insanlar o yetenekleri hakkı batıldan ayırt etmek için kullanmadılar ve kötü amelleriyle kendilerini cehenneme yakıt yaptılar.”

Mevdûdî, devamla kullanılan üslup ile ilgili şöyle bir açıklama yapmaktadır: “bu üslup beşer dilinde şiddetli bir hasret ve üzüntüyü belirtir.” Bu durum aynen çocukları genç yaşta savaşta öldürülen bir ananın: “onları ben; bu mermilere yem olsun diye büyütmişüm” demesi gibidir. Aslında bu anne çocuklarının gerçekten bu gaye için büyütüldüğünü söylemek istemiyor, ancak son derece büyük olan üzüntüsünü göstermek ve savaştan sorumlu olanları yermek istemektedir (Mevdûdî, 1986: II, 119).

Tahir bin Aşur (ö.1973) da 172 ayette Allah’ın insanda var ettiği kuvvelere dikkat çektiğine işaret etmektedir. İnsanda fitrata meylettirecek hikmet ve rüş gibi kuvvelerle beraber onu fitratından uzaklaştırıp yoldan çıkarabilecek şehvet, gazap, kin gibi birtakım kuvvelerin olduğunu ve bütün bu kuvvelerin Allah tarafında insanda var edildiği ve insanların bunları tercih etmeleri sonucunda cennete veya cehenneme gidecekleri, cehennemi tercih edenlerin de Allah’ın kendilerinde var ettiği bu kuvvelerle hareket ettikleri için sanki Allah onları cehennem için var edildikleri anlamına geldiğini (İbn Aşûr, 1984:IX, 183), söylemektedir.

Halis Albayrak da İbn Kuteybe (ö.276)’nin, “*Ben cinleri ve insanları, kulluğu sadece bana yapsınlar diye yarattım*”(Zariyât 51/56) ayetine “bazı cinleri ve insanları sadece bana kulluk etsinler diye yarattım” anlamını verdiğini, bunun da problem olduğunu, eğer onun dediği gibi ise, o zaman diğerlerini ne için yarattı sorusunu beraberinde getirdiğini, bunun da mefhumu muhalifinden “başkalarına kulluk etsinler diye yarattım” şeklinde Kur’ân’a ters ve anlamsız bir mananın ortaya çıkacağını, zira Kur’ân’ın bir çok yerinde bir çok peygamberin diliyle “*Ey insanlar Allah’a kulluk edin ve ondan korkun*” şeklinde âyetler olduğunu söylemektedir (Albayrak, 2015: 138).

Muhammed Reşid Rıza’nın (ذراً) fiiline خَلَقَ anlamını vermek için delil olarak getirdikleri *أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ وَذَرَأَ وَبَرَأَ* “yarattığı ve yetiştirdiği şeylerin şerrinden Allah’ın tam kelimelerine sığınırım” hadisinin başka varyantları da bulunmaktadır. Bu hadislerin çoğu *أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ وَذَرَأَ وَبَرَأَ فِي الْأَرْضِ* şeklinde olduğu görülmektedir. Hatta Merhum Reşid Rıza’nın aktardığı hadisin devamında da *ذَرَأَ فِي الْأَرْضِ* ifadesi geçmektedir (İbn Hanbel, 2001: XXIV, 202.). Böylece hadislerdeki kullanımında aynen ayetlerde olduğu gibi ذَرَأَ kelimesinin yerle dolayısıyla toprakla bir ilişkisi bulunmakta olup anlamının, “*ekmek*” (İbn Manzûr, trs: I, 79; el-Cevheri, trs: I,51; el-Firûzabâdi, 2008: 587; İbn Faris, 1979: II, 352; Cebel, 2010: 708), “*ekmek, yetiştirmek, büyütmek*” (İbn Manzûr, trs: I,79, el-Firûzabâdi, 2008: 587; İbn Faris,1979: II, 352; Cebel, 2010: 708.) şeklinde olması daha münasip görünmektedir.

Rivayetlerde veled-i zina’nın cehennem için yaratılmış insanlardan bir kısım olarak bahsedilir (et-Taberî, 2004: IX, 141; es-Suyûtî, 2003: VI, 682). Ebu Hayyan el-Endülüsî (ö. 745/1344), İbn Cerîr et-Taberî (ö.310)’nin bu rivayetlere dayanarak cehennem için yaratılmış olan insanların bir kısmının veledi zina olduğu şeklindeki açıklamasını güzel bulmadığını söyler (Ebu Hayyan, trs: IV, 541). Çünkü veledi zinanın kendi işlemiş olduğu bir suç yoktur. Ve Kur’ân hiç kimsenin yaptığı bir

suçtan bir başkasını sorumlu tutmaz. Bununla ilgili Kur'ân'da dört yerde *ولا تزر وازرة وزر أخرى* “hiç kimse bir başkasının günah yükünü yüklenmez” (En'âm,6/164; İsrâ,17/15; Fatır,35/18; Zümer,39/7) buyurmaktadır. Kur'ân'ın reddettiği şeylerden biri de asli günahdır. Yani Hristiyanların Hz. Ademin işlemiş olduğu suçtan tüm insanlığın sorumlu olduğu anlayışını reddederek günahın kişisel olduğunu ortaya koymaktadır. Kendisi masum olduğu halde başkalarının günahından dolayı birinin cehennemlik olduğunu söylemek Hristiyanların Adem'in suçundan dolayı kıyamete kadarki tüm insanlığın günahkâr olduğunu iddia ettiği asli günahtan bir farkı bulunmamaktadır.

3. SONUÇ

Kur'ân'ın kelime ve kavramları ele alınırken öncelikle lügat ve ıstılah anlamları, Kur'ân'ın ilk muhataplarının kabul ettiği anlamı, Kur'ân'ın bütünlüğü içinde kazandığı anlamı ve kelimenin geçtiği ayetlerin siyak sibakı göz önünde bulundurulmalıdır. Zerae fiilin lügat anlamı, fiilin geçtiği Kur'ân'ı Kerim'in diğer ayetlerindeki kullanımı ve ayetin konu bakımından ilişkili olduğu insanın yaratılış amacını ele alan ayetler göz önünde bulundurulduğu zaman Araf suresinin 179. âyetinde geçen *وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ* âyetinin klasik tefsirlerimizde ve meallerde verilen mananın dışında anlaşılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Klasik tefsir ve meallerin çoğunda verilen anlamın “biz cinlerden ve insanlardan çoğunu cehennem için yarattık” şeklinde olmasının nedeninin Mutezile kelam anlayışına karşı tepki olduğu kanaati hasıl olmuştur. Sırf Mutezilenin haklı olmadığını ortaya koymak için Kur'ân'ın bu şekilde anlaşılması meselenin tepkisel bir savunma mantığıyla anlaşılmaya çalışıldığı intibaini vermektedir. Sonuç olarak Fiilin lügat anlamı, Kur'ân'ı Kerim'deki kullanımı ve Kur'ân'ın bütünlüğü içinde insanın yaratılış amacı göz önünde bulundurulduğu zaman ayetin anlamının “Andolsun biz cinlerin ve insanların çoğunu sanki Cehennem için yetiştirdik.” Şeklinde olması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Albayrak, H. (2015). *Kur'ân'ın Bütünlüğü Üzerine Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Bayındır, A. (2014). *Kur'ân Işığında Doğru Bildiğimiz Yanlışlar*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.
- Cebel, M. (2010). *el-Mu'cemu'l-İşrikâki'l-Muvassal li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim*. Kahire: Mektebetu'l-Âdâb.
- Cubrân, M. (1992). *er-Râid (el-Mu'cemu'l-Lugavî*. Beyrut: Dâru'l-İlm Li'l-Melayin.
- Ebu Hayyan, M. (Trs.). *Tefsiru'l-Bahri'l-Ulûm*. Beyrut: Dâru'l-İhyai't-Turasi'l-Arabi.
- el-Beydâvî, N. (1418). *Envaru't-Tenzî ve Esraru't-Te'vil*. Beyrut: Dâru'l-İhyâ Turasu'l-Arabi.
- el-Cevherî, İ. (Trs.). *es-Sihâh Tâcu'l-Luğa ve Sihâh el-Arabiyye*. Beyrut: Dâru's-Sa'd.
- el-Firûzabâdî, M. (2008). *el-Kamûsu'l-Muhît*. Kahire: Daru'l-Hadis.
- el-îcî, M. (2004). *Câmiu'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- er-Râzi, F. (2012). *Mefâtihu'l-Gayb (Tefsirü'l-Kebir)*. Kahire: Dâru'l-Hadis.
- es-Semerkindî, E. (1993). *Bahru'l-Ulûm*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- es-Semin el-Halebi, Ş. (1996). *Umdetu'l-Huffaz fi Tefsiri Eşrefi'l-Elfaz*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- es-Suyûtî, C. (2003). *ed-Durru'l-Mensûr*. Kahire.
- et-Taberî, E. (2004). *Câmiu'l-Beyân fi Te'vili Âyi'l-Kur'ân*. Kahire: el-Mektebetu't-Tevfikiyye.
- İbn Aşur, M. (1984). *Tefsiru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*. Tunus: Dâru't-Tunisiyye li'n-Neşr.

İbn Faris, A. (1979). *Mu'cemu Mekâyisi'l-Liğa*. Beyrut: Dâru'l-Fikr.

İbn Hanbel, A. (2001). *Musnedi İmam Ahmed b. Hanbel*. Beyrut : Müessesetu'r-Risale.

İbn Kesir, E. (2012). *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.

İbn Kuteybe, A. (1973). *Tev"ilu Müşkili'l-Kur'ân*. Kahire: Dâru't_Turas.

İbn Manzûr, M. (Trs). *Lisânu'l-Arab*. Beyrut: Dâru's-Sa'd.

Mevdûdî, E. (1986). *Tefhimu'l-Kur'ân*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Namlı, T. (2015). *Kur'ân Aydınlığı Kronolojik Kurân Meali*. Ankara: Fecr yayınları.

Öztürk, M. (2015). *Kurân'ı Kerim Meali- Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

Rıza, M. (1990). *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Hakim (Tefsîru'l-Menâr)*. Kahire: Dâru'l-menâr.

Süleyman., M. b. (2003). *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*. Beyrut: Müessesetu't-Tarihi'l-Arabî.

Türkçe Kur'ân Mealleri.<http://kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure,7ayet=179>(Erişim Tarih: 05.10. 2018 -26 Zi'l-Hicce 1439 Perşembe)